

Laura Huttunen

YTT, dos., professori, Tampereen yliopisto
laura.huttunen@tuni.fi

Anna-Kaisa Kuusisto

HT, dosentti, aluetieteen yliopistonlehtori,
Johtamisen ja talouden tiedekunta,
Tampereen yliopisto
anna-kaisa.kuusisto@tuni.fi

Keskusteleva seminaari maahanmuuton hallinnasta

Avainsanat: muuttoliike, muuttoliikepolitiikka, muuttoliiketutkimus, rajat, EU, Välimeri

Tampereen yliopistolla järjestettiin lokakuussa Argumenta-sarjan 5. seminaari ja työpaja. Teemana kahden päivän tapaamisessa oli maahanmuuton poliittisuus ja ihmisten liikkuvuuden kansalliset ja ylikansalliset hallintapyrkimykset, sekä näiden kriittinen tarkastelu. Seminaarin ensimmäisenä päivänä kutsutut luennoitsijat Andrew Geddes ja Ruben Andersson avasivat seminaarin teemoja. Geddes puhui maahanmuuttoasenteista ja niiden vaikutuksesta eurooppalaiseen poliittiseen ilmapiiriin, kun taas Andersson haastoi mieltimään rajapolitiikkaa ja siihen käytettyjä investointeja radikaalisti toisin. Jälkimmäisen päivän työpaja oli keskustelutilaisuus kutsuvieraille. Mukana oli järjestökentän toimijoita, eri alojen viranomaisia, hallinnon edustajia ja tutkijoita. Työpajassa keskusteltiin vilkkaasti yhtäältä tavoista kommunikoida muuttoliiketutkimuksesta suurelle yleisölle, toisaalta politiikan ja sen uudelleen ajattelun haasteista ja mahdollisuuksista.

Tampereen yliopistolla järjestettiin loka-kuussa Argumenta-sarjan 5. seminaari ja työpaja. Teemana kahden päivän tapaamisessa oli maahanmuuton poliittisuus ja ihmisten liikkuvuuden kansalliset ja ylikansalliset hallintapyrkimykset, sekä näiden kriittinen tarkastelu. Seminaarin ensimmäinen päivä keräsi Vapriikkiin lähes 60 kuulijaa, ja seuraavan päivän kutsuvierastyöpajassa osallistujia oli parikymmentä.

Seminaari alkoi kahdella kansainvälisellä kutsuluennolla. Andrew Geddes European

University Institute:sta puhui otsikolla *Public Attitudes to Migration in Europe*. Geddes on seurannut maahanmuuttoa ja muuttoliikkeen kohdistuvia asenteita pitkään. Hän kiinnitti luentonsa alussa huomiota siihen kiinnostavaan seikkaan, että asennemittausten mukaan maahanmuuttovastaisuus ei ole pitkällä aikavälillä Euroopassa lisääntynyt, ei edes vuoden 2015 jälkeen. Asenteet ovat olleet suhteellisen vakaita. Geddesin mukaan voidaan jopa todeta, että mittausten perusteella pikemminkin on tapahtunut pieni liikahdus myönteisten asenteiden lisääntymisen suuntaan. Sen sijaan on kiistatonta, että muuttoliikettä kritisoivat tahot ovat entistä koväänisempiä ja aggressiivisempiä omien näkemystensä esille tuomisessa ja näin he pyrkivät vaikuttamaan myös eurooppalaisen politiikkojen toimintaa.

Geddes korosti luennossaan, että muuttoliikettä ja maahanmuuttoa pidetään varsin yleisesti tärkeänä poliittisena kysymyksenä, siis aiheena, josta tulisi käydä poliittista keskustelua. Toisaalta hän totesi, että yksilöiden mielipiteiden muuttaminen on usein vaikeaa. Maahanmuuttoon liittyvät asenteet syntyvät Geddesin mukaan jo hyvin varhaisen sosialisointia aikana. Näihin vaikuttavat myöhemmin persoonallisuus, moraalit, arvot, koulutus ja muu elämäntapa. Geddes totesi kuitenkin luentonsa lopuksi, että maahanmuutosta keskusteltaessa tulisikin entistä tarkemmin kuunnella, millaisia ihmisten huolet ovat, tai millaisia agendoja he haluaisivat politiikalle

asettaa. Näin olisi mahdollista avata uusia dialogeja. Samalla Geddes haastoi tutkijoilta pohtimaan tapoja, joilla tutkimuksesta kommunikoidaan sekä tapoja tavoittaa yleisöjä, joiden näkemykset eroavat toisistaan.

Toisena pääpuhujana oli Ruben Andersson Oxforidin yliopistosta. Hän puhui otsikolla *Success, failure and the relocation of risk in Europe's fight against irregular migration*. Andersson kiinnitti huomiota siihen, että vaikka investointeja rajavalvontaan ja teknologiaan on lisätty huomasti, kiristyvää rajavalvontaa ei ole suinkaan lopettanut muuttoliikettä. Euroopan unionin nykyistä rajapolitiikkaa pidetäänkin monin tavoin epäonnistuneena. Näkemykset epäonnistumisen syistä ovat kuitenkin varsin polarisoituneita: toisten mielestä rajapolitiikka ja liikkumisen hallinta on liian kovaa ja epäinhimillistä, kun taas toisten mukaan se on liian lepsua ja "kutsuvaa". Andersson osoittaa useiden empiiristen tapausesimerkkien avulla, kuinka rajapolitiikka ei näytä saavuttavan sitä, mitä se on suunniteltu tekemään. Dokumentoimaton muuttoliike Välimeren yli jatkuu, ja nykyinen politiikka vain työntää muuttajat yhä vaarallisemmille reiteille ja yhä riippuvaisemmaksi ammattimaisista salakuljettajista. Tässä mielessä muuttoliikepolitiikka muistuttaa Anderssonin mukaan niin kutsuttua huumeiden vastaista sotaa: useat asiantuntijat ovat todenneet, että myöskään huumeiden vastainen sota ei saavuta sitä, mihin sillä pyritään. Tiukkeneva hallinta on vain siirtänyt kielteiset vaikutukset muualle ja taloudellisesti nämä "turvallisuuspelit" tulevat valtioille erittäin kalliiksi.

Tiukentunut rajakontrolli on luonut uuden sosiaalisen ja tilallisen logiikan Eurooppaan. 1990-luvulla lailliset reitit Eurooppaan pitkälti sulkeutuivat. Tiukentuneet oleskelulupakategoriat ja tätä myötä syntynyt paperittomuuden ongelma on johtanut muun muassa siihen, että monien Euroopassa paperittomana työskentelevien on entistä vaikeampi palata kotiin, koska liikkuminen on niin vaarallista. Tämä on ristiriidassa poliittisen ja taloudellisen todellisuuden kanssa. Työvoimalle Euroopassa olisi kyllä kysyntää, mutta paperittomien maahanmuuttajien asema on näillä markkinoilla turvaton. Andersson ehdottaakin luennon lopuksi, että huumeiden vastaisesta sodasta voitaisiin omaksua ajatus laillistamisesta ensimmäisenä askeleena uudenlaiseen politiikkaa ("*Take it out from the criminal economy!*"). Jos ainakin osa muuttoliikkeestä laillistettaisiin, samalla vähennettäisiin investointeja turvallisuusteknologiaan sekä muutettaisiin kumppanusstrategiaa lähtömaissa. Yhteistyötahoina eivät olisikaan poliisi ja armeija, vaan

sosiaaliseksi ja työllisyshankkeet, muiden muassa.

Iltapäivän paneelikeskusteluun otsikolla *Border control, security and politics of access: Searching for new openings* osallistuivat aamun pääpuhujat Geddes ja Andersson, sekä YTT Anitta Kynsilehto Taprista, HT Anna-Kaisa Kuusisto Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulusta, raja- ja meriosaston kansainvälisen yhteistyöyksikön päällikkö Matti Pitkäniitty Rajavartiolaitoksesta ja Veera Kaleva Vapaa liikkuvuus-verkostosta. Paneelissa keskusteltiin aamun herättämistä ajatuksista, mahdollisuuksista ajatella liikkuvuutta ja rajojen valtaa sekä hallinnanteknologioita uusista näkökulmista. Keskustelijat nostivat esiin muun muassa oleskelustatusten hallinnollisten kategorioiden ja ihmisten todellisuuden välisen ristiriidan. Paneelissa keskusteltiin lisäksi kehittyvästä teknologiasta ja sen tuomista mahdollisuuksista kontrolloida kaikkia kansalaisia tavoilla, joita emme osaa vielä edes ajatella. Paneelissa puhuttiin globaalista epätasa-arvosta muuttoliikettä synnyttävänä voimana ja siitä ristiriidasta, minkä tämä aiheuttaa territoriaalisen valtiotajärjestelmän oikeutukselle kontrolloida ja turvata rajojansa.

Jälkimmäisen päivän työpaja oli keskustelutilaisuus kutsuvieraille. Mukana oli järjestökentän toimijoita, eri alojen viranomaisia, hallinnon edustajia ja tutkijoita. Aamu alkoi yhteenedolla edellisen päivän keskustelusta, jossa jokainen osallistuja nosti yhden keskeisen mieleen jääneen teeman, jota työryhmässä toivoi yöstettävän lisää. Työskentely jakaantui kahteen ryhmään, joista ensimmäisessä puhuttiin käsitteiden merkityksistä ja uudenlaisista kommunikaation tavoista ja toisessa uusista avauksista politiikan ja rajakontrollin suhteen.

Kommunikaation tavoista keskustelleessa ryhmässä lähdettiin liikkeelle huolesta, että asiantuntijat ja tutkijat toisinaan tuottavat tahtomattaan vääränlaista puhetta. Median luomien käsitteiden ja nopeatempoisen uutisoinnin ylivaltaa arkipuheen jäsentäjänä pidettiin ongelmallisena. Ryhmässä pohdittiin, kuinka rakentavien dialogien luominen kaikilla tasoilla olisi tärkeää, jotta myös keskustelun agenda voitaisiin määritellä uudestaan, eikä tyydy olemassa oleviin polarisointuneisiin asetelmiin. Ryhmässä vallitsi yksimielisyys siitä, että maahanmuuttokeskustelussa vallalla on tällä hetkellä useita monologeja, joiden yhteen tuominen on välttämätöntä dialogin luomiseksi. Toinen ryhmässä keskusteltu teema oli aktivismin ja tutkimuksen suhde. Tehtäessä maahanmuuttotutkimusta tutkija usein on vähintään tietoaktivistin roolissa, moni tut-

kija myös kerää aineistoja ja kokemustietoa yhdessä maahanmuuttajien ja pakolaisten kanssa. Tällöin tutkijan osallistuminen ja kasvokkaiset kohtaamiset ovat oleellinen osa tiedontuottamista. Miten ja mistä positiosta tätä tietoa jaetaan ja esitetään vaikuttaa oleellisesti siihen, kuka nähdään uskottavana asioiden tilan ja analyysien esittäjänä.

Ryhmän keskustelu tiivistettiin kolmeen keskeiseen seikkaan. Maahanmuutosta puhuttaessa pitäisi tuoda uusia asioita ja näkökulmia keskusteluun, eikä vain pyrkiä vastaamaan esimerkiksi maahanmuuttokriittisten tahojen asettamiin teemoihin. Näitä uusia näkökulmia voi syntyä hyödyntämällä intersektionaalisuutta, jossa eri ryhmät, politiikat, luokka- ja sukupuolitaustat ynnä muut tuodaan näkyville. Kolmantena hyväksi todettuna keinona puhua uudella tavalla maahanmuutosta on muuttaa keskustelun muotoa: esimerkiksi esittämällä kokemustietoa, järjestämällä näyttelyitä ja kehittämällä uusia tiedon esittämisen tapoja.

Politiikan uudet avaukset-ryhmässä keskusteltiin vuolaasti monista teemoista, varsin suuristakin. Keskeisinä teemoina esiin nousivat yhtäältä taloudelliset resurssit ja niiden uudelleensuuntaamisen mahdollisuudet, toisaalta sekä lyhyen että pitkän aikavälin visiot liikkuvuuden sääntelystä ja sen muutoksista. Esiin nostettiin sekä visioita liikkuvuuden sääntelyn radikaalista uudelleenajattelusta että nopeasti toteutettavista pienemmistä askelista, jotka parantaisivat tilannetta.

Rohkeimmissa visioissa kysyttiin, mitä tapahtuisi, jos luovuttaisiin kokonaan nykyisen kaltaisesta liikkuvuuden säännöstelystä ja oleskelulupakategorioista. Tällaisessa visiossa jokainen, jolla olisi voimassa oleva passi, voisi liikkua vapaasti maasta toiseen. Valtioilla olisi yhä oikeus tarkistaa rajan ylittäjät ja pitää kirjaa alueellaan oleskelevista ihmisistä, mutta kaikki saisivat ylittää rajan samanlaisin ehdoin. Tällöin vapautuisi valtavasti resursseja monimutkaisesta ja kalliista kontrollibyrokratiasta sekä rajavalvontateknologiasta. Esiin nostettiin myös esimerkkejä vastaavanlaisista historiallisista järjestelmistä (niin sanottu Nancyn passi). Tällainen visio herätti kuitenkin myös kritiikkiä ja kysymyksiä. Esitettiin kysymyksiä hyvinvointivaltion kyvystä huolehtia kaikista alueella oleskelevista, jos tulijoiden määrää ei voida ennakoita. Esitettiin myös huolta tällaisten ratkaisujen nostattamasta poliittisesta vastustuksesta. Lisäksi kiinnitettiin huomiota siihen, että kaikilla ei suinkaan ole passia, koska totalitaristiset valtiot kontrolloivat usein kriittisiä kansalaisiaan juuri kieltämällä henkilöpaperit ja matkustusasiakirjat.

Toiset puhujat esittivät, että tulisi etsiä nopeita, konkreettisia tapoja parantaa nykyistä tilannetta, pikemminkin kuin rakentaa suuria visioita. Esimerkiksi niin sanottu humanitäärinen viisumi mahdollistaisi saapumisen laillisesti Eurooppaan hakemaan turvapaikkaa, eikä turvapaikanhakijoiden tarvitsisi ylittää Välimerta laittomasti, usein hengenvaarallisia reittejä pitkin. Esiin nostettiin myös niin sanotut maihinnousupisteet ratkaisuna tämänhetkiseen, kestävämpään tilanteeseen Välimerellä, jossa tuhannet siirtolaiset hukkuvat vuosittain. Maihinnousupisteiden perustaminen Euroopan unionin ulkopuolelle on ollut Euroopan unionin voimakkaasti ajama ratkaisu. Tätä ratkaisumallia kohtaan esitettiin kuitenkin paljon kritiikkiä. Ensinnäkin, jo olemassa olevilla pakolaisleireillä Euroopan unionin alueella olosuhteet ovat dokumentoidusti kestävämpään. Esitettiin myös, että UNHCR:llä on jo varsin toimiva leirisysteemi, mutta Euroopan valtiot eivät ole olleet halukkaita ottamaan merkittäviä määriä kiintiöpakolaisia leireiltä, mikä olisi mahdollistanut politiikan painopisteen siirtymisen enemmän kiintiöpakolaisten suuntaan.

Ryhmässä puhuttiin myös tarpeesta kohdentaa tutkimusta, tai sen painopisteitä uudella tavalla. Esiin nostettiin tarve tutkia enemmän siirtolaisuutta taloudellisena systeeminä ja rakenteena (niin sanottu *migration industry* -keskustelu). Puhuttiin myös tarpeesta hyödyntää tulevaisuuden tutkimuksen metodeja: täytyisi rakentaa malleja siitä, mitä eri politiikkavaihtoehdot voisivat tarkoittaa tulevaisuudelle. Puhuttiin myös järjestelmien toimimattomuudesta: näyttää siltä, että turvapaikka- ja rajavalvontajärjestelmä eivät kumpikaan näytä tekevän sitä, mitä väittävät tekevänsä. Jo nyt olemassa oleva tutkimustieto osoittaa, että turvapaikkajärjestelmän oikeudellinen perusta on pysynyt samana, mutta käytännöt vaihtelevat sen suhteen, millä perustein turvapaikka myönnetään. Tämä herättää vakavia kysymyksiä järjestelmän toimivuudesta.

Lisäksi ryhmässä kiinnitettiin huomiota niin sanottujen paperittomien kestävämpään tilanteeseen, sekä nykyisen hallinnon ja säännösten tulkinnan joustamattomuuteen. Jälkimmäisestä esimerkkinä nostettiin esiin se, että työssä käyviä, hyvin sopeutuneita turvapaikanhakijoita karkotetaan, vaikka samaan aikaan puhutaan työvoimapolusta.